

Sinikka Sipilä

A könyvtárak és az átalakulás^{*}

Kedves Kollégák!

Mai előadásom témája: a könyvtárak és az átalakulás. Az IFLA és a könyvtárak számára ma az egyik legfontosabb kérdés az, hogy melyek azok a jelenlegi vagy most felmerülő trendek, amelyek befolyásolni fogják az információhoz és tudáshoz való hozzáférést a nyilvános és a magánszféra területén, valamint hogy milyen hatással lesznek ezek a társadalom egészére, és különösen a könyvtárakra? Továbbá érdekes megvizsgálni azt is, hogy miként reagáltak a könyvtárak ezekre a trendekre? Hogyan kellene a könyvtárakat átalakítani, hogy felhasználói közösségeik igényeinek legjobban megfeleljenek? Hogyan kellene optimálisan megtervezni létesítményeiket és szolgáltatásaikat?

A Trend jelentés

Amikor a könyvtárak átalakulásáról beszélünk, rendelkezésünkre áll egy jó eszköz a kérdések megközelítéséhez, a 2013-as IFLA világtalálkozáson, Singapore-ban bemutatott *IFLA Trend jelentés*. Ez a dokumentum olyan jól részletezett lehetőségeket kínál a világ könyvtárai számára, amelyek segítik őket abban, hogy elhelyezzék magukat nemzetközi szinten a kibontakozó digitális információs környezetben, és hogy tájékoztassa őket a kiemelt tevékenységek várható társadalmi, kulturális, gazdasági és jogi következményeiről. A jelentés nemcsak valamennyi könyvtártípus könyvtárosai számára jelent hasznos forrást, hanem a döntéshozóknak és a nyilvánosságának is, mivel valamennyi érintett számára tisztázza a könyvtárak elengedhetetlen szerepét a digitális korban. Az IFLA és szak-

---

* Elhangzott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megalakulásának 80. éves jubileumi konferenciáján, 2015. november 25-én.

értői öt trendet azonosítottak és határoztak meg, amelyek hatással lesznek arra a digitális környezetre, amelyben a könyvtárak működnek.

1. trend – Az új technológia kiterjeszti az információhoz való hozzáférést, ugyanakkor korlátokat is állít.

A folyamatosan terjeszkedő digitális univerzumban emelkedni fog az olyan információs műveltségi készségek értéke, mint az olvasás és a digitális eszközök használatának kompetenciája. Egyre több területen akadályokba fog ütközni azok bevonása, akik nem rendelkeznek ezekkel a készségekkel.

Az új online üzleti modellek természete jelentős befolyással lesz arra, hogy ki lesz képes sikeresen elérni, birtokolni vagy megosztani az információs tartalmakat, valamint profitálni belőlük.

2. trend – az online tanulás át fogja alakítani és meg fogja bontani a hagyományos oktatást.

Az elérhető online oktatási források gyors és globális terjedése bővíti, olcsóbbá és könnyebben elérhetővé teszi a tanulási lehetőségeket. Megnövekszik az élethosszig tartó tanulás értéke és a nem intézményes, valamint az informális oktatás elismerése.

3. trend – az adatvédelem és a magánélet határai újradefiniálódnak.

A kormányok és cégek birtokában lévő adathalmazok kiterjesztése támogatni fogja az egyének fejlett profilozását, míg a kommunikációs adatok megfigyelésének és szűrésének kifinomult módszerei ezen egyének nyomon követését olcsóbbá és könnyebbé fogják tenni. Az egyén magánéletére és az online világba vetett bizalomra nézve komoly következményekkel lehet számolni.

4. trend – a hiper-összekapcsolt társadalmakban új hangok fognak megjelenni és szerepet kapni.

Több lehetőség lesz a közös cselekvésre, amely lehetővé teszi az új hangok és vélemények formálódását, megjelenését akár kormányzati vagy kormányok közötti szinten is. A nyitott kormányzati kezdeményezések és az állami szektor adataihoz való hozzáférés nagyobb átláthatósághoz és állampolgár-központú közszolgáltatásokhoz fog vezetni.

5. trend – globális információs gazdaságunkat átalakítják az új technológiák.

A mobil eszközök elterjedése, a készülékek és infrastruktúrák hálózatba kapcsolt szenzorai, a 3D nyomtatás és a nyelvi fordító technológiák átalakítják a globális információs gazdaságot. A meglévő üzleti modellek több iparágban kreatív bomlást fognak megtapasztalni. Az innovációra is alkalmas eszközök segítenek abban, hogy az emberek idősebb korukban is gazdaságilag aktívak maradjanak, bármely részén is éljenek a világnak.

Ha önmagukban nézzük a fenti trendeket, azt gondolhatjuk: „És? Mi van akkor? Ezt már tudjuk.” Azonban ezek a trendek gyorsan fejlődnek, alakulnak, és hamarosan összeütköznek, vagy lehet, hogy már ütköztek is egymással – olyan visszaverődéseket keltve, amelyek végighullámnak a könyvtárak szolgáltatásain és hatással lesznek azok legbenső identitására világszerte.

Áttekintettük a könyvtárak számára felmerülő kérdéseket azokon a pontokon, amelyeken találkozunk a trendekkel. Megpróbáltuk feltenni a kérdést: milyen hatással lehetnek ezek a trendek a könyvtárak jelenlegi és jövőbeli működésére?

A trendekre tekintve én azt látom, hogy mindegyik kapcsolódik a technológiához. Legyen az a trend az oktatás, a magánélet vagy a kulturális örökség – valamilyen módon mindet formálja a technológia. Ebben a tekintetben a *Trend jelentés*ből az szűrhető le, hogy ez a fejlődő technológia hogyan hat életünkre, társadalmunkra. A technológia az összekötő kapocs.

Miután az IFLA megjelentette a *Trend jelentést* 2013 augusztusában Singapore-ban, a trendeket 18 nyelvre fordították le, és a könyvtárosok megtárgyalták a világ minden részén. Néhány jelentés ezekről az eszmecserékről megjelent az IFLA honlapján is. Érdekes megismerni, hogy a világ különböző részein a trendeket miképp magyarázzák és adaptálják, hiszen a technológiai fejlettség nagyon eltérő régióként és országokként. Bulgáriában például egy workshopon a résztvevők meghatározták, hogy milyen intézkedéseket kell tenniük a könyvtáraknak a közeljövőben, és min kell változtatni. Az első három kulcsfontosságú intézkedés ez volt:

- 1) Az erőforrások, a kapacitás építése. Először a személyzeté, hogy gondoskodni tudjanak a használói igényekről és válaszolni tudjanak rájuk.
- 2) Növekvő digitális jelenlét. Bármikor elérhetőnek lenni a használó számára, mindig legyen online a könyvtár.
- 3) A digitális szakadék csökkentése a hátrányos helyzetű csoportok támogatásával.

Ezek olyan intézkedések, amelyeket a könyvtárak most terveznek végrehajtani vagy már végre is hajtottak a világ számos táján. Új típusú koncepciókat is kell találnunk a könyvtári szolgáltatások és létesítmények számára, hogy minél jobban megfeleljenek a változó igényeknek, és megbirkózzanak azokkal a kihívásokkal, amelyekkel a könyvtárak a digitális korszakban szembesülnek.

Új könyvtárak Finnországban

A könyvtárak digitális korban betöltött új szerepével foglalkozott Natalie Vallet, aki a belgiumi és hollandiai könyvtárakat tanulmányozott. Úgy találta, hogy az új könyvtárak fejlesztése a helyi önkormányzatok számára bevált módszer a város profiljának erősítésére, amely gyakran szerencsésen társul meghatározó építészeti alkotások létrehozásával. Hozzátette, hogy az ilyen városközponti presztízs könyvtári projektek ráirányítják a figyelmet az olyan kevésbé látványos könyvtárakra is, amelyek fontos szerepet játszanak az adott lokális társadalom közösségi szintjén.

Finnországban is sok példa van az ilyen fejlesztésekre, én most három könyvtárat fogok bemutatni. Kettő közülük közkönyvtár, Helsinkiben és Seinäjokiban, a harmadik a Helsinki Egyetem Központi Könyvtára, a Kaisa Ház. Mindhárom könyvtár rendelkezik az alábbi jellemzőkkel:

- finn építészet tipikus alkotásai,
- nyitott, világos, tágas, rugalmas, vonzó,
- használóközpontú,
- külön terekkel rendelkeznek a csendes munka, a csoportos tevékenységek, a kreativitás és a rekreáció céljaira,
- a használókkal és partnerekkel közösen tervezett szolgáltatások és létesítmények,
- fejlett technológiát használnak.

Helsinki Városi Könyvtár Központi Könyvtára

Az új Helsinki Városi Könyvtár Központi Könyvtára építési munkálatai mindössze néhány hónapja kezdődtek. 2018-ban nyílik meg, a Helsinkiben és vonzáskörzetében élők új típusú közösségi központja és találkozóhelye lesz. Előreláthatólag napi tízezer látogató lép majd be a kapuján.

Helsinki oktatási és kulturális ügyekért felelős alpolgármestere, Ritva Viljanen mondta: *„Helsinki a közösség iránti növekvő érzékeléssel rendelkező városként épül, mivel népességünk gyorsan nő. A Központi Könyvtár a városi kultúra változatos találkozóhelye lesz Helsinki lakosai és látogatói számára. Sok örömet és kultúrát, valamint új gondolatokat hoz számunkra.”*

A leendő könyvtár három emelete különböző területekre oszlik:

- a földszinten sokféle szolgáltatás kap helyet,
- a középső szint az úgynevezett Guruk Padlása,
- a legfelső a Könyvmennysország, mivel a hagyományos könyvtár az épület tetején helyezkedik el.

Az új központi könyvtárral Helsinkiben egy kivételesen szép, modern városközpont valósul meg, amely magába foglalja a Parlament épületét, a Zenei Központot, a Finlandia Házat, a Sanoma Média Házat, a Kiasma Kortárs Művészeti Múzeumot, valamint a Központi Könyvtárat, amely az irodalmat hozza be ebbe a művészetnek szentelt környezetbe. Az épület a városközpontban egy egyedülállóan nyilvános tér fókuszaként szolgál. Olyan nem kereskedelmi városi helyszínt kínál, amely nyitva áll mindenki számára, jelentőségét az ott mozgó, cselekvő vagy egyszerűen csak jelen lévő emberektől fogja kapni.

Seinäjoki Közkönyvtár – Járási / Tartományi Könyvtár

A második példa a Helsinkitől mintegy 300 kilométerre északnyugatra lévő Seinäjoki Közkönyvtár – Járási / Tartományi Könyvtár, amelynek központi könyvtára magába foglalja az új Apila Könyvtárat, valamint a régi, de felújított Aalto Könyvtárt. A két könyvtárat egy alagút kapcsolja össze. „Apila” a lóhere finn neve, mivel a könyvtár alakja háromlevelű lóheréhez hasonlít; az Aalto név pedig a híres finn építész, Alvar Aalto nevét idézi, aki a régi könyvtárat tervezte 1965-ben.

A könyvtár kibővítésnek tervezésekor a középpontban az az elképzelés állt, hogy a könyvtárat olyan vonzó helyé tegyék, amely minden generációt arra csábít, hogy bejöjjön a könyvtárba és olvasson. Nyilvánvaló, hogy az olvasás olyan alapvető készség, amelyre életünk végéig szükség van. Az 1. IFLA trend szerint az olvasás és információs műveltség támogatása és előmozdítása a könyvtárak alapvető funkciója lesz a digitális korban is. Ez különösen fontos most, amikor a könyvkölcsönzések száma mindenütt csökken, bizonyos mértékben még Finnországban is. Különösen a fiúk olvasnak egyre kevesebbet. A Seinäjoki Közkönyvtár valamit tenni akart e jelenség ellen.

A könyvtár nagyon nyitott és világos. A földszinten található a hírek, újdonságok területe és a kávézó, a könyvvisszavevő automaták, a felnőtt szépirodalom, a gyermekrészleg és az olvasóterem. Az alagsorban kapott helyet a zenei, a filmes és az ifjúsági részleg. A földszint és az alagsor között van az úgynevezett Olvasó lépcső, amely azt a célt szolgálja, hogy az emberek leüljenek, olvassanak, és ott töltsék szabadidejüket. Minden eseményt és rendezvényt ide szerveznek, az emberek a lépcsőkön ülnek, a színpad pedig lent van a zenei részlegen. A régi részhez, az Aalto Könyvtárhoz vezető alagút szintén a zenei részlegről indul ki.

A gyermekrészelg nagyon népszerű a könyvházaival, ezekben a gyerekek üldögélhetnek, a külsejükön pedig könyvespolcok vannak adott témák szerint rendezve. A képeskönyveket könyvdobozokban helyezték el, és egy hosszú, puha kanapét is találhatunk itt. A különálló Mesemondó Szoba erdőhöz hasonlít zöld színével és oszlopaival, amelyeken kis lyukak vannak, ezeken keresztülmászhatnak a gyerekek. A könyvtárosok elmondták, hogy minden este legalább egy gyerek sírva fakad, amikor záráskor el kell hagynia a könyvtárat – csak még egy kicsit szeretnének tovább maradni!

Megnyitása után a könyvtár forgalma jelentősen megnőtt. Míg korábban 300-400 látogatójuk volt egy nap, most akár 2000 et is eléri naponta. Emellett a rendezvények száma is robbanásszerűen emelkedett az Apila Könyvtárban. A szolgáltatásokat a használókkal és a partnerekkel együttműködve tervezték meg. Mikor az új könyvtárat vonzóvá, tágassá, a vasárnapi nyitva tartásnak köszönhetően könnyebben hozzáférhetővé és sokféle igényre reagálóvá tették, az az olvasást is növelte. Az állomány nem hogy nem bővült, épp ellenkezőleg, csökkentették az új épület megnyitásakor.

A régebbi részben, az Aalto Könyvtárban kaptak helyet a helyismereti gyűjtemény, a csoportmunka és sokféle más tevékenység számára kialakított terek, mint a stúdió filmvetítések és színházi csoportok számára, olvasóklubok, egy galéria a kiállításoknak és egy hangszigetelt szoba a zenei gyakorláshoz.

Az egész könyvtár kihasználtsága rendkívül intenzív, a lakosok és az idelátogatók egyaránt szeretik. A TripAdviser honlapon az utazók az Apila Könyvtárat választották Seinäjoki legérdekesebb turisztikai látványosságává. Az Aalto Könyvtár szintén vonzza a látogatókat, mivel az Alvar Aalto által tervezett épületeknek megvannak a maguk csodálói, nemcsak építészek, hanem sok más Aalto-rajongó is van, akik a világ minden sarkából érkeznek ide. Seinäjoki város számára a könyvtáraknak kimutatható gazdasági jelentőségük is van, mivel olyan turisztikai látványosságok, amelyek sok látogatót vonznak a városba.

Helsinki Egyetem Központi Könyvtára, Kaisa Ház

A Helsinki Egyetem Központi Könyvtárát Kaisa Háznak hívják. Az Anttinen Oiva Arkkitechdit Rt. finn építészei tervezték, és 2012-ben nyílt meg. Egy hajdani áruház helyén épült fel a város szívében. Az épületben a föld szintje fölött hét újonnan épült emelet, valamint négy földalatti renovált szint van. A könyvtárból közvetlen bejárat nyílik a metróállomásra. A cseréppel borított felület az épületet összekapcsolja a Kaisaniemenkatu utca környező vörös tégláépületeivel.

Míg korábban 11 kari könyvtár volt szétszóródva az egyetem városközponti campusán, addig most mind helyet kapott a Kaisa Házban. Ez jelentős átalakulási folyamat volt az érintett könyvtárak, azok alkalmazottai, valamint az egyetemi dolgozók és hallgatók számára egyaránt. A költözéskor 30 kilométernyi könyvet szállítottak el 20 000 dobozban 11 helyszínről a Kaisa Házba.

A Kaisa Háznak naponta 7000 látogatója van, a csúcs 8500 látogató volt, összesen mintegy kétmillió évente, és a számuk folyamatosan növekszik. Nagyon népszerű központtá vált nemcsak a hallgatók, hanem a lakosság és a látogatók számára is. Mindenki szereti ezt a helyet, amelyet elsősorban a munka és a tanulás céljaira terveztek, ugyanakkor a kikapcsolódást is magas szinten szolgálja. Van egy kávézója, amely népszerű találkozóhellyé vált. A hallgatóknak saját pihenőszobájuk van, ahol frissítőket vehetnek, és

elfogyaszthatják a magukkal hozott ételüket. A hetedik emeleti nappali és erkély a kutatók és más használók számára a régi Birodalmi Központra néz. A könyvtárban sok olyan zóna van, ahol kényelmes székeken és fotelekben lehet pihenni.

Kialakítottak egy hangszigetelt dolgozó övezetet, amely különböző területeket kínál a csendes olvasás és a csoportmunka céljaira. A könyvtárban vannak csendes olvasószobák is. Színpompás bútorzat határozza meg a különböző zónákat, kontrasztot teremtve a világos belsőépítészettel. A bútorzat voltaképpen különböző időszakokból származó finn tervezői alkotások gyűjteménye.

A Kaisa Ház jó példája az új típusú könyvtárnak, amely kitűnően szolgál eredeti céljának megfelelően egyetemi könyvtárként, ugyanakkor másokat is bevonz, akik a könyvtári szolgáltatásokat veszik igénybe, vagy csak odalátogatnak és élvezik a szép környezetet. A könyvtár mindenki számára nyitva áll, 15 éves kor felett bárki használhatja. Az intézmény egyedülálló módon egyesíti az egyetemet a várossal és a társadalommal.

Összegzés

Izgalmas digitális korunkban a könyvtárak átalakuló szerepére nem fenyegetésként kell tekintenünk, hanem informatikus könyvtáros szakemberekként élénk állított kihívásként, könyvtáraink megújítására, felpezsdítésére és átalakítására azért, hogy minél jobban megfeleljenek használóink változó igényeinek. A könyvtárak sokat tudnak nyújtani a fejlődés támogatásában, nem egyszerűen azzal, hogy segítik az önkormányzatainkat fejlesztési céljaik megvalósításában, hanem ennél sokkal fontosabb az, hogy biztosítsák a lehetőségek tökéletes kiteljesedését az állampolgárok számára.

Amint az *Erős könyvtárak, erős társadalmak* IFLA elnökségi témám is jelzi, én hiszek abban, hogy a könyvtárak képesek hatást gyakorolni a társadalomra az állampolgárok élet-hosszig tartó tanulásának és oktatásának támogatásával, a kutatásokhoz és innovációkhoz való hozzáférés biztosításával, a kultúra és kikapcsolódás megbecsülésére való neveléssel, valamint a kreativitás előmozdításával. Ugyanakkor amennyiben könyvtárainkat erőssé akarjuk tenni, aktívnak, agilisnak, rugalmasnak és elfogulatlannak kell lennünk, készen kell állnunk az együttműködésre, és együtt kell dolgozni a felhasználókkal, döntéshozókkal, civil szervezetekkel, az anyaintézményekkel – legyenek bár egyetemek vagy kutató-intézetek – és minden más érintettel. Együtt meg tudjuk találni a könyvtárak számára a legjobb módját annak, hogy megerősítsék a környezetet, amelyben élünk és dolgozunk, így a társadalom minden rétegének javát is szolgálják a helyitől és regionálistól a nemzeti, sőt, a globális szintig.

Befejezésül Sidney Sheldon szavait szeretném idézni, aki minden idők legsikeresebb íróinak egyike, és akinek könyvei sok olvasót vonzanak könyvtárainkba. Ő mondta: „*A könyvtárak tárolják azt az energiát, amely a képzeletet táplálja. Ablakot nyitnak a világra, és felfedezésre, teljesítésre ösztönöznek, hozzájárulnak életünk minőségének javításához. A könyvtárak jobba teszik az életet.*”

Köszönöm a figyelmüket!

Fordította: Dávid Boglárka és Barátné Hajdu Ágnes